

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

**PARAFRAZA ȘI COMPETENȚA PARAFRASICĂ ÎN
LIMBA ROMÂNĂ**

Studiu de caz: nativi și nonnativi

-Rezumat-

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Liana POP

Candidat:

Alexandra Gabriela OLARU

Cluj-Napoca

2026

Prezenta teză de doctorat, intitulată „Parafraza și competența parafrastică în limba română. Studiu de caz: nativi și nonnativi”, își propune să investigheze o zonă de intersecție complexă între lingvistica teoretică, psiho- și sociolingvistică, pragmatică, analiza textuală și didactica limbii române ca limbă a nonnativilor (RLNN). Demersul științific se concretizează printr-o analiză aprofundată a celor două concepte-pilon care sunt prezentate încă din titlu – parafraza și competența parafrastică (CP) –, concepte care, deși sunt omniprezente în discursul științific (uneori, chiar și în cel cotidian), au beneficiat de o atenție limitată în studiile de specialitate autohtone; mai mult, în context internațional, în pofida unei literaturi vaste, perspectivele tind să fie destul de reducăționiste, rezumându-se la abordări unidirecționale, care omit complexitatea celor două constructe.

Lucrarea, așadar, se fundamentează pe o analiză comparativă, realizată pe baza producțiilor din corpus, urmărind manifestările concrete ale acestor concepte, atât în producțiile vorbitorilor nativi de limba română, cât și în cele ale vorbitorilor nonnativi, acoperind nivelurile de competență lingvistică de la A1 la B2, conform *Cadrului European Comun de Referință pentru Limbi (CECRL)*.

Lucrarea a luat naștere dintr-o dublă motivație. Pe de o parte, a existat o curiozitate personală, în primul rând de ordin teoretic, dar alimentată și de dorința de a observa în ce măsură realitatea lingvistică a vorbitorilor confirmă sau infirmă teoriile și ipotezele postulate de cercetători. Pe de altă parte, după cum am precizat anterior, cercetarea răspunde unei necesități stringente în domeniul RLNN. În literatura de specialitate din România, tendința a fost de a trata parafraza (și, implicit, și CP) marginal, fiind redusă, de cele mai multe ori, la statutul de exercițiu de vocabular sau de gramatică. Studiile existente nu au reușit – și, în multe cazuri, probabil nici nu și-au propus – să surprindă complexitatea parafrazei sau rolul vital pe care competența parafrastică îl joacă în arhitectura comunicării și a procesului de învățare a unei limbi, atât pentru cadrul didactic (ca instrument de evaluare, dar și de autoreglare, de adaptare la context), cât și pentru elev/student/cursant (ca strategie de compensare și ca marcă a autonomiei discursive).

În acest sens, unul dintre scopurile generale ale prezentei teze de doctorat constă în investigarea mecanismelor de producere a parafrazei în limba română, pe baza literaturii de specialitate; mai exact, am urmărit dacă există o anumită corespondență între procedeele amintite de cercetători importanți din domeniu (precum C. Fuchs, J. Miličević A. Tsedryk și E. Platon) și producțiile vorbitorilor.

De asemenea, pornind de la analiza contrastivă, prin care se vizează modul în care competența parafrastică evoluează gradual, de la A1 la B2, lucrarea își propune să demonstreze că parafraza reprezintă un indicator esențial al maturității comunicative, fiind puntea de legătură între competența lingvistică (stăpânirea formelor și a regulilor) și competența comunicativă *in actu* (acea capacitate de adaptare), dar și să reconceptualizeze parafraza și CP, plasându-le în centrul procesului de predare-învățare-evaluare.

Investigația pornește de la două ipoteze de lucru principale, menite să testeze limitele teoriilor actuale:

- *competența parafrastică – indicator al maturității lingvistice*: contrar multor studii de specialitate, care plasează capacitatea de a parafraza abia la nivelul prag (B1), susținem că aceasta se manifestă încă de la nivelul A1. Chiar dacă se prezintă într-o formă „rudimentară”, bazată pe mecanisme simple de sinonimie sau de antonimie, considerăm că CP este activă din primele etape ale învățării;
- *diferențele majore dintre nativi și nonnativi*: având ca punct de plecare studiile din domeniu, anticipăm existența unor diferențe calitative și cantitative considerabile între producțiile celor două categorii de respondenți (nativul reprezentând „etalonul”).

Pentru ca lucrarea să respecte exigențele științifice, am optat pentru o metodologie complexă, bazată pe un studiu comparativ-contrastiv. Punctul forte al acestei teze, în ceea ce privește metodologia, constă în îmbinarea a două perspective de analiză: cea *transversală* (am analizat simultan respondenți aflați la niveluri diferite de competență, de la A1 la B2) și cea *longitudinală* (o parte dintre respondenții nonnativi au fost urmăriți diacronic, pe parcursul evoluției lor de la nivelul A1 până la B2). Această abordare a încurajat atât o „radiografie” a stadiilor de competență lingvistică, cât și observarea unei „rafinări” a mecanismelor de parafrază, influențate, în mod evident, de progresul învățării.

Din punct de vedere structural, lucrarea este organizată în două părți, pentru a reflecta trecerea de la abstract (teorie) la concret (analiza corpusului), conținând: argumentul, opt capitole principale (organizate simetric în cele două părți), o secțiune de considerații finale, o vastă bibliografie și o secțiune de anexe.

În ceea ce privește prima parte, cea dedicată aspectelor teoretice (capitolele 1-4), demersul pornește de la macroperspectivă asupra limbii și asupra însușirii acesteia, trece prin cadrul normativ al RLNN și prin analiza variatelor dimensiuni socioidentitare, culminând cu nucleul

lucrării: definirea și tipologizarea parafrazei și a competenței parafrastice. Această primă parte își depășește condiția de trecere în revistă a literaturii de specialitate, ea reprezentând o etapă necesară pentru reconceptualizarea celor două constructe și pregătind instrumentele de analiză pentru partea practică.

A doua parte, dedicată analizei corpusului (capitolele 5-8), reprezintă secțiunea aplicativă și este guvernată de principiul simetriei în oglindă. Fiecare capitol surprinde producțiile de la un anumit nivel de competență (A1- B2), permițând o observare detaliată a modului în care strategiile parafrastice se modifică și evoluează pe măsură ce vorbitorul nonnativ avansează în procesul de învățare. Această structură binară (*nativ vs nonnativ*) în cadrul fiecărui capitol ne permite să identificăm cu precizie „distanța” lingvistică și pragmatică dintre cele două categorii de vorbitori.

Lucrarea se încheie cu o secțiune de considerații finale, unde sunt sintetizate rezultatele cercetării și unde se propune o nouă viziune asupra celor două concepte principale. Anexele completează acest tablou, oferind mostre relevante din corpusul analizat, servind drept dovadă a complexității materialului pe care s-a lucrat.

Pentru a asigura o legătură între ipoteze, scopurile generale și rezultatele finale, am conceput lucrarea astfel încât fiecare dintre cele opt capitole să fie construit în jurul unui microobiectiv specific. Sinteza acestor corespondențe se prezintă astfel:

- **Capitolul 1** – prezentarea succintă a accepțiilor despre limbă, structurată pe patru direcții: *limba-cultură* (văzută ca manifestare a comunității, conform autorilor W. Humboldt, F. De Saussure, E. Benveniste, E. Sapir, B.L. Whorf, M. Agar, D. Tannen), *limba-idiom* (ca sistem de norme: F. De Saussure, N. Chomsky, S. Pinker, R.W. Fasold, J. Connor-Linton), *limba-cogniție* (mai exact, limba ca dovadă a intersecției dintre minte și mediu: H.K. Bhabha, D. Hymes) și *limba ca obiect de studiu* (în context pedagogic: J.-P. Cuq). Urmează discutarea problemelor terminologice referitoare la procesul de însușire a unei limbi, unde analizăm critic termenul de *limbă naturală* (propus de Porquier și Rosen), argumentând că însușirea nu este mereu spontană (copiii merg la creșă/grădiniță de timpuriu), precum și dihotomia *limbă maternă* (termen problematic, deoarece mama nu este întotdeauna singurul/primul agent de învățare) *vs limbă străină* (concept desuet în era tehnologiei, unde nimic nu mai este cu adevărat „îndepărtat” sau exotic). Totodată, evidențiem dificultatea utilizării etichetelor *L1* și *L2* în cazul bilingvilor, unde ierarhia limbilor este greu de stabilit. Ca soluție la aceste dificultăți terminologice, propunem binomul *limbă nativă vs limbă*

nonnativă, unde atributul „nativ” depășește criteriul cronologic sau biologic, definind acea limbă resimțită ca firească, la care vorbitorul apelează instinctiv, în special în situații de comunicare complexă. Capitolul se încheie cu clarificarea distincției dintre *achiziție* și *învățare*, unde, deși analizăm cele patru teorii fundamentale (B.F. Skinner – *behaviorism*, N. Chomsky – *nativism*, L. Vygotsky – *interacționism*, J. Piaget – *cognitivism*), susținem că acestea sunt complementare, reprezentând etape diferite ale aceluiași proces. Toate acestea sunt esențiale pentru a putea situa ulterior parafraza în prim-planul procesului de însușire;

- **Capitolul 2** – descrierea celor mai importante concepte și documente normative din sfera RLNN. Capitolul debutează cu o trecere în revistă a cadrului oficial, analizând *CECRL* (inclusiv extinderile din 2018 și 2020 – *Companion Volumes*) și documentele de referință pentru limba română (*Descrierea minimală* și *Nivelul Prag*). Urmează o analiză diacronică a conceptului de *competență*, urmărind evoluția sa din sfera juridică și administrativă a Antichității (Imperiul Roman, Imperiul Chinez) până la accepția modernă de termen-umbrelă, care înglobează dimensiunile de *savoir* (cunoștințe) și *savoir-faire* (abilități practice). În acest context, detaliem conceptul de *competență lingvistică* conform standardelor europene și analizăm procesele fundamentale care definesc învățarea: progresia (M. Sagaz, D. Lemov, M. Lupatini), privită ca evoluție graduală și sistematică, interlimba (L. Selinker, L. Vasiu), ca sistem individual și tranzitoriu prin care vorbitorul tinde spre limba-țintă, și transferul (R. Lado, J. Schachter, T. Odlin), ca mecanism de preluare a unor structuri din limbile deja cunoscute. Finalul capitolului este dedicat caracterizării nivelurilor de limbă A1-B2, conform *CECRL* și *Descrierii minimele*, pentru a seta cadrul de analiză a corpusului raportat la specificul fiecărui nivel și, totodată, pentru a identifica absența parafrazei și a competenței parafrastice din documentele de referință;
- **Capitolul 3** – discutarea principalelor concepte referitoare la analiza textuală și a variabilelor socioidentitare, cu scopul de a configura instrumentarul necesar analizei corpusului. Secțiunea dedicată analizei textului vizează *funcțiile limbajului* (R. Jakobson), mecanismele de *coeziune și coerență* (R.-A. Beaugrande și W.U. Dressler, M.A.K. Halliday și R. Hasan, T.A. van Dijk și W. Kintsch), precum și dinamica informațională *temă-remă* (J.-M. Adam). Abordarea este completată de perspectiva pragmatică a *maximelor conversaționale* (H.P. Grice) și a *strategiilor discursive* (J.L. Austin, J.R. Searle, D. Sperber

și D. Wilson, W. Labov, D. Tannen). În a doua parte, capitolul investighează impactul variabilelor socioidentitare asupra alegerii strategiilor de parafrizare, analizând influența *genului* (D. Tannen, R. Lakoff, J. Coates, J.S. Hyde), a *vârstei* (W. Labov, P. Trudgill, P. Eckert) și a *factorilor culturali* (E.T. Hall, G. Hofstede). O atenție deosebită este acordată riscului de a aluneca în prejudecăți și stereotipuri lingvistice; am argumentat că, deși amprenta culturală și socială este inerentă, individul își păstrează individualitatea discursivă, parafraza fiind și un act personalizat de negociere a sensului;

- Capitolul 4 – analiza teoretică amănunțită a *parafrazei* și a *competenței parafrastice*, constituind nucleul conceptual al tezei. Capitolul debutează cu un scurt istoric al fenomenului, urmărind evoluția parafrazei din Antichitate, unde era utilizată în oratorie ca instrument de perfecționare, de clarificare, de înfrumusețare a discursului. În plan teoretic, sistematizăm definițiile existente în două categorii fundamentale: *structurale*, care vizează echivalența semantică și identitatea de sens (C. Fuchs, L. Miličková, J. Miličević, A. Tsedryk, E. Platon), și *funcționale*, care se concentrează pe scopul parafrazei (B. Daunay, J. Aufray Germain, A. Zucker). Un punct central îl reprezintă reorganizarea mecanismelor parafrastice, pornind de la modelul Miličević-Tsedryk-Platon, completat cu perspectivele oferite de R. Bhagat și E. Hovy. De asemenea, realizăm o delimitare riguroasă a parafrazei față de conceptele conexe, precum *reformularea* (C. Martinot), *rezumatul/sinteza* (S.B. Kletzien, B. Daunay) și traducerea (A. Zucker, D. Santos și A. Barreiro). Finalul capitolului este dedicat competenței parafrastice (CP), analizând definițiile și caracteristicile acesteia (C. Martinot, C. Fuchs, E. Platon), dinamica dezvoltării ei în funcție de vârstă (C. Martinot) și rolul triadic (*discursiv*, *cognitiv* și *didactic*) pe care parafraza și CP îl joacă în procesul de comunicare și în însușirea unei limbi. Microobiectivul acestui capitol este de a demonstra că perspectivele actuale sunt adesea parțiale, justificând astfel necesitatea unei reconceptualizări și a unei definiții integrate;
- **Capitolul 5** – analiza contrastivă la nivelul A1, ce marchează debutul secțiunii aplicative a tezei. Capitolul începe cu o descriere detaliată a grupurilor de respondenți, structurată pe criterii sociolingvistice relevante: grupe de vârstă, gen, limbi native și alte limbi cunoscute, precum și pe centre universitare de proveniență (în cazul nonnativilor). În continuare, se prezintă cele trei sarcini de lucru concepute special pentru a testa parafraza și CP, alături de motivația metodologică a fiecăreia: parafrizarea a cinci enunțuri individuale (pentru a

izola mecanismele de bază), parafrizarea unui text integral (pentru a observa coeziunea și coerența în parafrază la nivel textual) și redactarea a două texte pornind de la același input, dar în contexte pragmatice diferite (pentru a surprinde adaptabilitatea discursivă). Nucleul capitolului îl constituie analiza contrastivă efectivă, realizată pe baza celor trei exerciții, prin care identificăm formele „parafrizei rudimentare”. Rezultatele demonstrează că, deși mecanismele nonnativilor sunt simplificate, competența parafrastică este activă încă din primele etape ale învățării;

- **Capitolul 6** – analiza contrastivă la nivelul A2, axată pe observarea tranziției de la substituția lexicală simplă (specifică nivelului anterior) la primele mecanisme complexe de restructurare sintactică. Analiza datelor din corpus evidențiază modul în care vorbitorul nonnativ începe să stăpânească instrumente de expansiune sau de condensare a mesajului. Obiectivul central al acestui capitol este de a demonstra că nivelul A2 reprezintă, de fapt, un prag foarte important în evoluția lingvistică, deoarece finalizarea acestuia marchează momentul în care vorbitorul dobândește o autonomie reală în limba-țintă; este punctul în care „siguranța” regulilor învățate se transformă în capacitatea de a manipula structurile limbii pentru a menține fluxul comunicării, pregătind astfel terenul pentru nivelurile de independență;
- **Capitolul 7** – analiza contrastivă la nivelul B1, pentru a evalua progresul lingvistic și pragmatic al vorbitorilor nonnativi, precum și complexitatea discursului acestora la un nivel avansat. Analiza se concentrează pe gradul de convergență sau pe distanța care persistă față de „etalonul” nativ, urmărind modul în care respondenții gestionează nuanțele semantice fine și structurile sintactice complexe. Capitolul investighează dacă, la acest nivel, competența parafrastică a nonnativului atinge fluiditatea naturală a nativului sau dacă rămân vizibile anumite tipare specifice interlimbii în momentele de maximă solicitare cognitivă;
- **Capitolul 8** – analiza contrastivă la nivelul B2, pentru a evalua progresul lingvistic și pragmatic la un nivel unde se presupune că barierele de comunicare încep realmente să dispară. Analiza se concentrează pe capacitatea vorbitorului de a gestiona varietatea registrelor și a nuanțelor de sens, punând accentul pe convergența sau, dimpotrivă, pe distanța față de „etalonul” nativ în situații de mare complexitate. De asemenea, capitolul investighează măsura în care parafraza devine un instrument de precizie stilistică, capabil

să acopere concepte abstracte sau subtilități culturale, demonstrând astfel atingerea unei maturități discursive depline.

În ceea ce privește concluziile, cercetarea de față demonstrează că parafrizarea nu este un atribut exclusiv al vorbitorilor avansați, ci un mecanism cognitiv universal, care însoțește însușirea unei limbi de la bun început (de la primul contact cu limba). Analiza contrastivă a corpusului validează ipoteza conform căreia competența parafrastică este activă în toate stadiile, manifestându-se inițial prin „parafraza rudimentară” și prin strategii de conservare a siguranței lingvistice, pentru ca la nivelul A2 să se resimtă un punct de cotitură către autonomia discursivă. Rezultatele infirmă viziunea tradițională, care plasează debutul acestor capacități abia la nivelul prag (B1), evidențiind faptul că, deși este marcată de transferuri interlingvistice sau de calcuri, producțiile nonnativilor de la nivelurile elementare reflectă însăși arhitectura procesării sensului sub presiunea unui inventar lexical și gramatical limitat.

Contribuția teoretică centrală a lucrării constă în reconceptualizarea parafrazei ca proces dinamic de reconfigurare discursivă, definit prin trei vectori: act de conservare (a nodului semantic), act de transformare (structurală) și act de elaborare (adaptare la contextul discursiv). Propunem un model taxonomic ierarhizat pe patru niveluri (lexical, sintactic, semantic și discursiv), unde parafraza depășește simpla echivalență semantică și devine un act reglat de intenția pragmatică și de variabilele psiho- și socioidentitare. Această perspectivă mută accentul de pe rigoarea lingvistică rigidă către raționamentul vorbitorului, recunoscând că sensul este o construcție subiectivă, iar parafraza completă reprezintă, în fapt, o restructurare lexico-sintactică totală, raportată constant la contextul comunicațional și la particularitățile vorbitorului.

În plan didactic, teza susține statutul competenței parafrastice ca o competență transversală și integratoare, esențială pentru stăpânirea deplină a limbii. Prin elaborarea unor descriptori de performanță și a unor indicatori specifici pentru nivelurile A1-B2, lucrarea oferă un instrument de calibrare necesar specialiștilor în RLNN pentru a cuantifica obiectiv progresul elevilor/al studenților. Dincolo de rezultatele obținute, studiul rămâne o platformă deschisă pentru viitoare investigații interdisciplinare (neurolingvistice și psiholingvistice, cu precădere, dar nu numai), pledând pentru integrarea sistematică a parafrazei în manuale și în metodologii de evaluare, ca reflex discursiv fundamental în negocierea sensului și în adaptarea pragmatică la context.